

Марија Лојаница, Јасмина Теодоровић

Филолошко-уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу

СТИЛСКЕ АДАПТАЦИЈЕ ПРИЛИКОМ ПРЕВОЂЕЊА РАЗЛИЧИТИХ ТИПОВА МЕДИЦИНСКИХ ТЕКСТОВА

Апстракт: Рад се бави проблематиком стилских адаптација које се могу јавити приликом превођења различитих типова медицинских текстова. Степен и учесталост ових адаптација варирају у зависности од следећих фактора: типа текста (у сврху овог истраживања текстови су арбитрарно класификовани на професионалне и академске), читалачке / циљне групе (енглески: "readership / target audience") и типа публикације у којој ће текст бити објављен. Истраживање је засновано на компаративној анализи медицинских текстова написаних на српском, односно енглеском језику и њихових преводних еквивалената.

1. Концепт еквивалентности у превођењу

Концепт еквиваленције и еквивалентости у превођењу представља један од кључних појмова, како у теорији тако и у преводилачкој пракси. У зависности од норми које се узимају као полазиште приликом дефинисања истог, као и од различитих историјских фаза развоја преводилачких студија, па чак и у зависности од научника / појединца који се бави проучавањем поменутог феномена, сам концепт је дефинисан и категорисан на различите начине.

Једна од категоризација заступа следећу грубу и општу типологијску поделу принципа еквиваленције на:

- a) референтну / денотативну еквиваленцију која се односи на пропозиционо значење датих лексичких јединица и која се, према Мони Бејкер (Mona Baker), може проценити као тачна, односно нетачна, а сходно специфичном денотативном / референтном еквиваленту у другом језику;
- б) експресивну / конотативну еквиваленцију која се не може проценити у категоријама тачно / нетачно, узимајући у обзир то да се експресивним / конотативним лексичким јединицама преносе емоције или став аутора у оквиру датог контекста;

- в) текстуално-нормативну еквиваленцију која се односи на типологију текстова који, својом својеврсном структуром и начином преноса специфичних информација, подразумевају примену одговарајућих преводилачких метода, као и примену различитих концептуалних поставки самог принципа еквиваленције;
- г) прагматичку еквиваленцију, такође познату под називом „комуникативна еквиваленција“ која је орјентисана на примаоца / публику којој је дати текст упућен, и која, пре свега, за циљ има испуњавање комуникативне функције превода;
- д) формалну еквиваленцију која за циљ има да превод, у својој лингвистичкој форми, остане што вернији специфичностима језика оригиналног текста, ма колико се тиме нарушавао принцип природности језика на који се преводи, и тиме утицало на померање денотативног, конотативног и текстуалног значења оригиналног текста;
- ђ) формално-естетску еквиваленцију на нивоу текста као целине, а односи се на формална и естетска / стилска обележја која могу битно да варирају у зависности од текста и
- е) функционалну / динамичну еквиваленцију која се често назива „идиоматско превођење“, односно мање прецизно „парафразирање“. Овај тип еквиваленције заснива се на примени преводилачких техника и метода које за циљ имају трансфер информативне и комуникативне функције коју оригинални текст преноси публици на свом језику, а у други језик. Приликом примене ове методе преведена целина треба да задржи исту информативну и комуникативну функцију изражену језиком који је природан језик заједнице којој ће се дата целина на тај начин пренети.

Међутим, треба истаћи да је појам еквиваленције и еквивалентности у превођењу прилично контроверзан у својим аспектима, како концептуалним тако и у оним видовима истог који се односе на практичну примену овог принципа у датом контексту / ситуацији. Сам термин је у последњих неколико година разматран с различитих перспектива и полазишта, а као последица тога што теоретичари и преводиоци нису, до данашњих дана, успели да поставе основе овог принципа које би се заснивале на једном универзалном приступу.

Мери Снел-Хорнби (Mary Snell-Hornby), један од теоретичара који најрадикалније доводи у питање колокацију „преводни еквивалент“, у једном од поглавља своје књиге *Студије превођења: Интегрисани приступ* (*Translation Studies: An integrated approach*), који носи назив „Илузија еквиваленције“, између остalog, наводи да је термин „еквиваленција“ преузет из контекста природних, егзактних наука које исти користе за проучавање научних феномена и процеса, а у математици и формалној логици се користи за однос апсолут-

не симетрије која подразумева исто тако апсолутну заменљивост категорија. Дакле, истиче она, термин (преводни) еквивалент се не може, у том смислу, никако посматрати у оквирима апсолутне симетрије.

Имајући претходно наведено у виду, осврнућемо се на следеће дефиниције придева „еквивалентан“: Merriam Webster Dictionary, између осталог, нуди и следећу дефиницију: „одговарајући или практично идентичан, нарочито у ефекту или функцији“¹, Encarta Dictionary „еквивалентан“ дефинише као „исти, или исти у ефекту, вредности, значењу“², што је, донекле, слично дефиницији коју нуди Речник Матице Српске „раван, једнак по вредности, значају“³.

Принцип еквиваленције, као и дефинисање самог концепта, је дакле релативан (неапсолутан и зависан), и у смислу значења која сам термин може да пренесе (вредност, функција, ефекат, значај), као и у смислу његовог дефинитивног научног категорисања када се исти примени у специфичној ситуацији. У сврху овог истраживања ограничићемо се на категорије текста, текстуалности, стила и комуникативне функције / ефекта и значења које целина може да има.

2. Текст и текстуалност као фактори стила који дефинишу степен текстуалне еквиваленције

Током осамдесетих година 20. века јавља се тенденција у превођењу којом се заговара текстуални приступ процесу и истиче се улога анализе текста као битне преводилачке методе и технике. Албрехт Нојберт (Albrecht Neubert) истиче да је превођење, поред осталог, процес текстуалне природе који подразумева пренос једног система људских сазнања у други / другачији језички, културолошки и когнитивни систем. Он такође наводи да текстуалност обухвата и интегрише све преводне технике, као и то да подразумева анализу читавог низа лексичких, граматичких, стилских, информативних и културолошких елемената који се свакако морају узети у обзир са свим својим специфичностима у оквиру датог језика, а који могу у мањој или већој мери да варирају у зависности од језичког и културолошког система језика на који се преводи. Текст, дакле, представља мултидимензионалну структуру читавог сплета односа коју, стога, треба посматрати на нивоима који су далеко комплекснији од једноставног низања и груписања његових конституентних делова.

У превођењу, стил се посматра у оквиру категорија као што су процена квалитета превода и текстуалне анализе дате целине у сврху превођења. У том поступку, узимају се многобројни критеријуми у обзир као што су, изме-

¹ Merriam-Webster's 11th Collegiate Dictionary, Merriam-Webster Incorporated, 2005

² Microsoft Encarta Reference Library, CD ROM, 2002, Microsoft Corporation

³ Речник српскохрватскога књижевног језика, друго фототипско издање, 1990 стр. 834.

ћу осталог, вишеструка функција коју текст може да има, учесталост стилских специфичности (квантитативна метода) и поштовање норми, односно тенденциозно одступање од истих у виду, на пример, креативне екstenзије. Критеријум може бити и транспарентност стила (садржај текста) или његова нетранспарентност, када значење текста није експлицитно изражено у референтним / пропозиционим категоријама, већ се до значења и функције текста долази управо анализом начина на који су информације представљене. Анализа текста подразумева макрониво текстуалне структуре који утиче на статус датог текста и његову комуникативну функцију. Стилска анализа, у том смислу, односи се на разматрање избора које преводилац прави: глобалних, парцијалних и појединачних. Применом тог поступка долази се и до микронивоа и односа између микроелемената, а у смислу повезивања истих у целину која може да, у мањој или већој мери, варира или одступа у односу на макроструктуру оригиналног / извornog текста.

У оквиру концепта текстуалности Алберт Нојберт наводи следећих седам карактеристика текста које треба узети у разматрање приликом текстуалног приступа преводу у циљу постизања што већег степена текстуалне еквиваленције између оригиналног и преведеног текста: намера текста, принцип прихватљивости, ситуациони контекст, степен информативности, кохеренција, кохезија и интертекстуалност. У сврху овог истраживања осврнућемо се у најкраћим цртама на категорије кохеренције и кохезије као на компоненте које, поред осталих, дефинишу стил текста као целине.

2.1 Кохеренција

Кохеренција представља кључни концепт текстуалне лингвистике. Као један од основних обележја текста подразумева логички след информација и систематско повезивање истих у оквиру једне целине. Значења нису статичне категорије већ један динамични механизам чијим се адекватним функционисањем постиже својеврсна равнотежа између начина презентовања информација и процеса путем којих се то одвија. Да би преводилац испоштовао кохерентност у преводу прво мора да разуме кохерентну структуру оригиналног текста, а у циљу потенцијалне модификације текстуалне структуре преведеног текста. Потенцијална модификација може бити наметнута из више разлога. До адаптације текста може доћи да би се текст прилагодио другој култури и на тај начин испунио своју намеравану текстуалну функцију и комуникативну вредност. Функција текста, даље, мора бити прилагођена нормама и стандардима који, у другој култури, могу, у мањој или већој мери, да одступају од важећих норми којих се аутор у одређеном пољу људског деловања придржавао док је писао оригинални текст. На тај начин текст испуњава и намеравану комуникативну функцију у циљној култури (енглески: „target culture“). Међутим, до модификације текста на структурном нивоу, односно на нивоу целине мо-

же да дође управо из разлога што је управо преводилац тај фактор који, као посредник, за задатак има одговарајуће / правилно тумачење и разумевање намере и начина на који су микроелементи повезани у целину (макроструктуру) у оригиналном тексту, пре него што приступи превођењу истог и, самим тим, одабиру метода и поступака којим ће се у том процесу служити да би постигао одговарајући / исти степен еквиваленције у другом језику.

2.2 Кохезија

Кохезија представља концептуалну, лингвистичким средствима, изражену структуру текста, односно, мрежу лексичких, граматичких и других односа који повезују различите делове текста, за разлику од кохеренције која, као што је истакнуто, подразумева значењску структуру целине. Задатак преводиоца је да адекватним лексичким, граматичким и другим средствима поново успостави жељену кохезију у циљном тексту (енглески: „target text“), при чему мора да води рачуна да се не угрози намера и информативни аспект изворног текста (енглески: „source text“). Кохезија се постиже балансом између лексичких и граматичких структура које преводилац бира. У том процесу, међутим, намеће се питање у којој мери преводилац може да пренесе / сачува кохезивни аспект оригиналног текста у циљном тексту који се, увек изнова, ствара у другом језику и култури. Такође се поставља питање тога у којој мери је преводиоцу дозвољено да модификује кохезивни аспект оригиналног текста да би га прилагодио циљној публици (енглески: „target audience“), а у смислу испуњавања његове намераване комуникативне функције која мора да буде еквивалентна поменутој у другој култури. Наиме, преводилац је тај који бира адекватне методе и технике, а у виду одабира одређених лексичких и граматичких средстава којима поново успоставља кохерентну целину, са очуваним намераваним ефектом који оригинални текст треба да постигне код циљне публике. Међутим, треба имати у виду да сваки језик има своја специфична средства којима гради текст кохезивне структуре, као и јединствен начин на који се поменути принцип у датом језику може остварити и испоштовати.

3. Стручни текстови и степен њихове (комуникативне) еквиваленције

Стручни текстови, како истиче Питер Њумарк (Peter Newmark), су потенцијално културолошки неутрални, то јест „универзални“, а у смислу да не подразумевају емотивни језик експресивних књижевних текстова. Тако дефинисани, они ипак могу бити категорисани у типове, а у зависности од варијација у стилу које су свакако заступљене у текстовима тог типа. Узимајући управо медицинске текстове као полазиште, он предлаже следећу, арбитрарну категоризацију стручних текстова на:

- a) *академске* који подразумевају текстове са терминологијом која ја преузета из латинског и грчког, као што је то случај са академским радовима,
- б) *професионалне* који се користе формалним терминима разумљивим само експертима у датом пољу, као што то може бити случај са радовима који се објављују у стручним часописима и
- в) *популарне* у којима је заступљена и популарна, лаичка терминологија у виду познатих алтернативних термина који се користе уместо оних који су формални и високостручни, а која такође може бити заступљена у академским радовима.

Међутим, он даље истиче да, без обзира на тип текста, односно степен формалности и стручности истог, потенцијални проблем у таквим текстовима не представља терминологија (по Питеру Њумарку она чини свега 10%–15% једног текста). Развој савремене научне мисли је свакако, у терминолошком смислу, захтеван за сваког преводиоца који мора да иде у корак са развојем исте. Са друге стране, како наводи, не треба изгубити из вида неколико веома битних ставки које, поред терминологије, преводилац такође треба да испоштује.

Наиме, преводилац мора да испоштује доследност оригиналном тексту, у смислу да не сме да утиче на оригинал одлуком да, на пример, одређени де-скриптивни, лаички термин замени стручним, и обрнуто. У том случају може битно да утиче на намеру оригиналног текста и на врло важну комуникативну функцију и ефекат истог. Превод стручних текстова не захтева стручност од стране преводиоца, али зато захтева разумевање целине и текста. У научним / стручним радовима језички фокус је на целокупном концепту. Улога преводиоца се, дакле, састоји у томе да:

- а) процени природу текста (да ли је у питању информативност, аргументативност или научно / хипотетично излагање, односно преливање више стилова или доминантност само једног);
- б) посматра текст као целину, и сачува кохерентност и кохезију изворног текста прилагођену стандардном језику те струке у другом окружењу, односно у контексту адекватног ефекта на циљну публику;
- в) одреди степен формалности истог;
- г) адекватно и еквивалентно изворном тексту процени његову намеру;
- д) дефиниши потенцијалне културолошке или професионалне варијације и разлике између извornог језика (енглески: „source language“) и оног циљног (енглески: „target language“) и
- ђ) прилагоди текст нормама и стандарду релевантне области, релевантног медија у коме ће рад бити објављен или окружења у коме ће бити саопштен / изложен.

У сврху овог истраживања издавамо поменута два типа медицинских текстова (академски и професионални) из области онкологије и оториноларингологије. Осврнућемо се на појединачне делове радова као репрезентативне делове целина, при чему ће се исти посматрати као микротекстови који подразумевају одређену комуникативну функцију. Текстови ће се разматрати применом следећих аналитичких и преводилачким поступака:

1. повратни превод (енглески: „backtranslation“ – BTT);
2. компаративна анализа повратног превода и иницијалног превода;
3. компаративна анализа оба превода и извornog текста;
4. компаративна анализа иницијалног превода и повратног превода у односу на репрезентативни пример текста струке написаног језиком циљне културе, са циљем одређивања степена одступања од концептуалног и језичког стандарда у оквиру дате области.

4. Истраживање

4.1 Стилске адаптације на нивоу реченице и параграфа

Лексичке адаптације су, дакако, нешто о чему се мора водити рачуна приликом превођења радова написаних језиком струке, али основна преокупација преводиоца је, намеће се, макроструктура текста, односно комуникативна функција истог. Преводилачки процес је заправо својеврсна реконструкција језичке стварности при којој је преводилац тај који изнова успоставља или ојачава интертекстуалне везе, а у циљу очувања значења и ефекта извornog текста. Може се рећи да те интертекстуалне везе постоје на два нивоа, микро контекстуалном и марко контекстуалном, што заправо значи да у тексту постоји идејно и формално јединство. Анализом текстова који припадају научном регистру, у овом случају медицинске тематике, уочено је да идејно, значењско јединство постоји, али је исто тако евидентно делимично одсуство индикатора формалног јединства. Та концептуална, лингвистичким средствима изражена, целовитост текста се иначе постиже понављањем кључних речи и израза, употребом међуреченичних везника, референтних заменичким облика, релативних клауза и паралелних синтаксичких структура. Преводиоци су често у ситуацији да при процесу превођења врше модификације извornих текстова како би испоштовали основна правила текстуалне кохезије. Међутим, циљ ових модификација није само постизање кохезије *per se*, већ приближавање преведеног, а тиме посредно и извornог, текста стандардима датог регистра, односно „house style“-а. Полазна тачка овог истраживања лежи управо у анализи једног таквог репрезентативног примера текста струке написаног језиком циљне културе (Lance A. Liotta и Edison T. Liu, *Cancer: The Principles and Practice of Oncology*) са намером да се потом изврши контрастирање и

компарација „house style“ текста са текстовима које путем својеврсног преводилачког процеса треба приближити читаоцима, односно припадницима исте професије али различите културе.

Основна преокупација аутора текстова писаних језиком струке је пренос информација који се постиже простим „паковањем“ значењских садржаја, а лингвистичко јединство текста је у другом плану. Текстови овог типа се одликују сведеним бројем међуреченичних везника, а ови везници се употребљавају само у ситуацијама када је битно нагласити узрочно-последичне везе, навести пример или направити поређење (*Дакле, на пример, слично су неки од најфреkvентнијих облика.*) Интертекстуалне везе се успостављају референтним заменичким облицима, најчешће показним или присвојним детерминаторима (*these models, these oncogene abnormalities, their main function*), или релативним клаузама (*which are growth inducing, which is etiological for Burkitt's lymphoma*). Доминантна глаголска времена су презент и перфекат, а уочљива је и широка употреба пасивног глагоског стања будући да је у текстовима који припадају научном регистру битно остварити ефекат објективности и дистанцираности.

Основне микроконтекстуалне и макроконтекстуалне одлике горе поменутог текста су очуване и после превода овог рада на српски језик али и после повратног превода. Наиме, у сва три текста број међуреченичних везника је идентичан, пасив је преведен пасивом, релативне клаузе нису развијане у сложеније синтаксичке структуре. Уочљива је, међутим, тенденција преводилаца да уместо структурно простих копулативних глагола употребљавају комплексније облике што се може објаснити тежњом преводилаца ка постизању елегантнијег језичког израза. Ова адаптација је присутна како у преводу тако и у повратном преводу. Па тако, реченица извornог текста *Examples of these models were the ras oncogenes(...)* је преведена на српски на следећи начин: *Примери ових модела налазили су се у рас онкогену(...)*, а после повратног превода дошло се до следеће синтаксичке јединице: *Examples of these models were to be found in ras oncogenes(...)* Иако су преводиоци донекле изменили структуру реченице, а у циљу језичке прецизности, они су остали верни основним принципима које прописује научни регистар будући да су језичке „реинтерпретације“ копуле *were* у оба случаја конструкције које имплицирају безличност – рефлексивна и пасивна конструкција.

Преводиоци су у пракси често суочени са проблемом премошћавања одсуства чврсте кохезионе везе будући да аутори радова написаних језиком струке нису професионални писци и, самим тим, њихова основна преокупација није лингвистичко-комуникативна већ информативна функција текста. Одломак из рада који би се могао сврстати у категорију професионалних текстова аутора Јасмине Стојановић „A-MODE ултрасонографија и рентгенографија при дијагностиковању хроничног неполипоидног риносинузитиса“ је

очити пример стилских адаптација које преводиоци врше приликом превода оваквих текстова.

Риносинузитиси свуда у свету, представљају значајан и здравствени и социјални проблем. Дефинишу се као (...)

Кохезиона веза између прве и друге реченице параграфа није успостављена иако је у датом контексту неопходна. Наиме, субјекат прве реченице *риносинузитиси* је и субјекат друге реченице, али је он потпуно изостављен из ње, чиме су референтне везе потпуно дезинтегрисане. После обављене текстуалне анализе, преводилац се одлучује да реконструише кохезиону везу одломка на тај начин што ће субјекат прве реченице, *rhinosinusitis*, употребити као антецедент деноминализованог ађективала *the latter* (*Globally speaking, rhinosinusitis represents both severe health and social issue. The latter is defined (...).*) И повратни превод ове реченице садржи референцу која је у овој интерпретацији текста постала именичка фраза састављена од именице и показног детерминатора (*Глобално узевши, риносинузитиси представљају како озбиљан здравствени тако и друштвени проблем. Ова оболења се дефинишу (...).*)

Већ је поменуто да је једна од основних преокупација преводилаца и приближавање преведеног текста, а самим тим посредно и извornог текста, важећим стандардима датог регистра. За разлику од претходно наведеног примера, када је преводилац био у позицији да разјашњава текстуалне недоумице читалачкој публици, пример који следи илуструје интервенцију која за циљ има успостављање доследности текста такозваном „house style“-у.

ИЗВОРНИ ТЕКСТ – Поред лабораторијских, бактериолошких и др. испитивања, помажу нам и радиолошке методе у које, поред осталих, спадају рентгенографија и ултрасонографија.

ПРЕВОД НА ЕНГЛЕСКИ – *Therefore, radiological methods, besides laboratory, bacterial and other types of examinations, are quite helpful and, among others, include roentgenography and ultrasonography procedures.*

ПОВРАТНИ ПРЕВОД – Дакле, радиолошке методе, поред лабораторијских, бактеријских и других типова прегледа, су од велике помоћи и, поред осталих, укључују рентгенографске и ултрасонографске процедуре.

Уочава се да су и при преводу на енглески језик, али и при повратном преводу, уместо активне конструкције из оригиналног текста *помажу нам*, употребљене конструкције које се одликују већим степеном безличности и пасивности. Први преводилац је употребио предиктив састављен од копулативног глагола и придева *are quite helpful*, док се у повратном преводу користи структурно еквивалентна фраза *су од велике помоћи*. Иако би се могло закључити да је аутор повратног превода употребио горе поменуту фразу поведен решењем првог преводиоца, оваква његова одлука је мотивисана чињеницом да је пасивна глаголска фраза примерена научном регистру, те да је њена употреба јако раширена у ономе што се назива „house style“ текстова медицинске

тематике. Наиме, професионални писци, поред тежње да приближе текст читалачкој публици, воде рачуна и о степену формалности истог.

Једна од метода успостављања кохезије, што ће рећи, концептуалне или формалне целовитости текста, је употреба међуреченичних везника. Професионални писци користе ове речи како би читаоцима олакшали праћење развоја једне идеје, али и повезивање више идеја у оквиру текстуалне реалности. Услед тога, значајан део стилских адаптација које преводиоци врше везан је управо за увођење међуреченичних везника на местима на којим су они неопходни али ипак нису употребљени у извornом тексту. Па тако, у већ цитираној реченици извornog текста очигледно је одсуство везника којим би се успоставила формална веза са претходно изнетим садржајем. Како се последњом реченицом овог параграфа износи својеврстан закључак, оба преводиоца су се одлучила да уведу последични везник, *therefore* односно *дакле*, а у циљу успостављања чвршће текстуалне кохезије.

Поред корекције везника употребљених у извornим текстовима, преводиоци понекад прибегавају и корекцији читавих реченичних структура како не би дошло до погрешне интерпретације истих од стране читалаца. Следећи пример илуструје изнету тезу (наведена је реченица из извornog текста и повратни превод исте са енглеског језика како би се успоставио директни контраст):

ИЗВОРНИ ТЕКСТ – *Могућност употребе ултразвука у оториноларингологији је први пут поменута од стране Кеидела 1947. године* поменуо могућност употребе ултразвука у оториноларингологији ради дијагностиковања оболења максиларних шупљина, али су први извештаји о њеној клиничкој употреби објављени тек почетком 60-их година прошлог века.

ПОВРАТНИ ПРЕВОД – *Иако је Кеидел још 1947. године поменуо могућност употребе ултразвука у оториноларингологији ради дијагностиковања оболења максиларних шупљина, први извештаји о њеној клиничкој примени су објављени тек почетком шездесетих година двадесетог века.*

Преводилац уместо сложене реченице састављене од независних клауза у супротном односу који сигнализира везник *али*, употребљава допусни везник *иако* (реч са значењем допуштања – у реченицама којима се износи нешто што се не би очекивало према онome што је претходно речено)⁴. У датом контексту допусна реченица је примеренија духу српског језика али и макроконтекстуалној структури пошто је њеном употребом идејна супротстављеност двеју изнетих информација још више наглашена. На тај начин и читалац постаје свесни „парадоксалности“ ситуације. Такође, у горе наведеној реченици се може уочити још једна адаптација извornog текста. Аутор рада је у првој клаузи сложене реченице употребио пасивну конструкцију *поменута* од стране Кеидела иако је наведено пуно име агенса. Преводилац

⁴ Речник српскохрватскога књижевног језика, друго фототипско издање, 1990, стр. 469.

је препознао овај својеврсни језички плеоназам и дату пасивну конструкцију заменио активном јасно назначивши вршиоца радње.

Следећи пример еклатантно илуструје како наизглед суптилне стилске адаптације извornог текста од стране преводиоца олакшавају перцепцију и разумевање истог. Наиме, у доле наведеном примеру није дошло до значајних интервенција у реду речи или синтаксичкој структури већ се интервенција преводилаца базирала на коректури употребљених прилога и предлога.

ИЗВОРНИ ТЕКСТ – *Врло је важно да се адекватно распозна синузитис (који обично бактеријске етиологије) од обичне упале горњих респираторних путева, која је супротно синузитисима најчешће вирусна, ради ограничења неадекватне употребе антибиотика у третману вирусних инфекција.*

ПРЕВОД НА ЕНГЛЕСКИ – *It is of the utmost importance that sinusitis (the etymology of which is usually of a bacterial kind) be distinguished from common inflammations of the upper respiratory pathways, which is, contrary to sinusitis conditions, commonly of a viral type, due to the restriction on the use of antibiotics in the treatment of viral infections. procedures.*

ПОВРАТНИ ПРЕВОД – *Од пресудног је значаја успоставити разлику између синузитиса (чија је етиологија најчешће бактеријске природе) и обичних упала респираторних дисајних путева, које су, за разлику од синузитисних стања, обично вирусне природе, будући да постоје ограничења употребе антибиотика при лечењу вирусних инфекција.*

Речник Матице српске предлог ради дефинише на следећи начин: „користи се с генитивом за исказивање намере, циља, намене, заради.“⁵ И заиста, диференцијација синузитиса и упала респираторних путева се врши зарад прописивања адекватне терапије, али наставак извornе реченице не даје одговор на питање у којим случајевима треба, а у којим случајевима се никако не сме употребити антибиотска терапија. Како би разрешио ову проблемску језичку ситуацију и циљној публици (енглески: „target audience“) предочио право значење реченице, преводилац је, после граматичке и семантичке анализе одломка, употребио конструкцију „due to the restriction“ са основним значењем услед чега која је у повратном преводу попримила синониман облик „будући да постоје ограничења“ (са значењем како је, пошто је). На тај начин је успостављена чвршћа узрочно-последична веза и самим тим чвршћа кохезиона структура параграфа.

4.2. Стилске адаптације на нивоу лексема

Приликом превођења стручних текстова није дозвољено вршити крупне захвате на лексици одломка. Прецизност у употреби стручне терминологије је мандаторна и не сме се пренебрегнути. Даље, поред терминолошке преци-

⁵ Речник српскохрватскога књижевног језика, друго фототипско издање, 1990 стр. 323.

зности, преводилац мора водити рачуна и о регистру текста. Тако се фраза *respiratory pathways* преводи изразом *респираторни*, а не *дисајни путеви*. Потоњи израз је, dakako, у духу српског језика али је лаички и није примерен контексту научног медицинског текста. *Mucouse membrane* је *мукозна мембрана*, а не *слузокојса*, *pupil dilatation* је *дилатација зеница*, а не њихово ширење, и тако даље. Међутим, применом принципа повратног превода који је једна од основних метода текстуалне евалуације и анализе, уочено је да аутори стручних текстова, у овом случају лекари, испољавају тенденцију употребе туђица и онда када постоји адекватна реч српског корена. *Лечење* је готово увек *третман*, друштвени проблем је *социјални проблем*, а дијагноза се не *заснива*, већ базира на прикупљеним анамнестичким подацима. Исти проблем постоји и на вишем структурном нивоу, што ће рећи, на нивоу уобичајених колокација и предлошких фраза. Па тако, повећан је *ризик за болести*, а не *ризик од оболевања*, питање се *јавља*, а не *поставља*, и тако даље.

Закључак

Намеће се закључак да основни задатак преводиоца није да успостави еквиваленцију извornog текста и преведеног текста као засебних текстуалних реалности, већ да путем преводног процеса извornи текст учини лингвистички и логички кохерентнијим, али и да текст приближи такозваном „*house style*“-у, илити регистру којим се пишу текстови исте или сличне тематике и истог / сличног нивоа професионалности. Дакле, принцип еквиваленције како приликом превођења књижевних експресивних текстова са, врло често, израженим конотативним значењима, тако и приликом превођења стручних (медицинских) текстова не може бити математички схваћен (како то истиче Мери Снел-Хорнби) у оквирима егзактних наука и апсолутне симетрије. У превођењу, чак и овако формалних и стручних текстова, не може бити апсолутне симетрије нити апсолутне замењивости категорија (при чему када кажемо категорија у овом конкретном контексту мисли се на макроструктуру / целину)

Што се тиче претпоставке да је сам термин контроверзан, како у својим концептуалним аспектима тако и у практичној примени, можда „контроверзан“ није доволно адекватан термин. Тип еквиваленције не само да варира од регистра до регистра већ и од текста до текста, односно од целине до целине, неретко и у оквиру истог регистра. Треба, дакле, имати у виду оно што је Албрехт Нојберт истакао, а то је да на текст треба гледати као на мултидимензионалну структуру читавог сплета односа. У текстовима са веома израженим референтним / денотативним аспектом, као што је то случај са медицинским текстовима, преводилац управо тумачи тај сплет односа и на одговарајући начин (подсећамо на *house style* / норму, стандард који у другој култури може да варира) преноси у један, потенцијално другачији когнитив-

ни систем који, такође, може да одступа од полазног, извornog система. Оно што може бити стандард у једној култури не мора бити стандард и у другој, а при чему нужно мора доћи до стилских адаптација (већ смо истакли шта у овом истраживању подразумева термин стилска адаптација). Треба, дакле, испунити комуникативну функцију текста (подсећамо на дефиницију придева еквивалентан, а која гласи „одговарајући по функцији и значењу“) која се, као што смо и видели, врло често не своди само на пуко преношење информација и „слагање / паковање“ истих. Као што је Питер Њумак истакао, стручни текстови су само потенцијално културолошки неутрални у смислу да не подразумевају емотивни језик експресивних књижевних текстова.

Литература

- Baker, M. (1992): *In Other Words – A Coursebook on Translation*, London & New York, Routledge, Taylor & Francis Group.
- Microsoft Encarta Reference Library, CD ROM, 2002, Microsoft Corporation.
- Merriam-Webster's 11th Collegiate Dictionary, Merriam-Webster Incorporated, 2005.
- Neubert, A. & G. Shreve (1992): *Translation as Text*, Kent, Ohio, Kent State University Press.
- Newmark, P. (1988): *A Textbook of Translation*, Harlow, Longman.
- Newmark, P. (1991): *About Translation*, Toronto, Multilingual Matters.
- Речник српскохрватскога књижевног језика, друго фототипско издање, 1990.
- Snell-Hornby, M. (1988): *Translation Studies: An Integrated Approach*, Amsterdam, J. Benjamins Publ.